

มรรคาแห่งผู้นำตามแนวมหาปณิธานของพระพุทธศาสนามหายาน

The Leader's Path According to The Great Determination of Mahayana Buddhism

¹พระสมชาย สิกขาสโภ และ สุวิญ รักษัตย์

¹Phra Somchai Sikkhaspho and Suvin Raksat

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: Somchai37706@gmail.com

Received January 13, 2021; Revised January 26, 2021; Accepted May 10, 2021

บทคัดย่อ

มรรคาแห่งผู้นำตามแนวมหาปณิธานของพระพุทธศาสนามหายาน เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงผู้นำที่ได้รับการยอมรับนับถือ มีความเฉลียวฉลาดเป็นที่ยอมรับของบุคคลากรทั่วไป มีพฤติกรรมที่เหมาะสม มีความเสียสละสามารถนำพาคนอื่นไปในทางที่ถูกต้อง ซึ่งผู้นำที่ดีจะเป็นส่วนหนึ่งที่น่าพาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสม เป็นผู้ที่สามารถทำให้เป้าหมายหรืออุดมการณ์ต่าง ๆ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม บทความนี้จะนำเสนอประเด็นที่เป็นหัวข้ออย่างนี้ 1) ความหมายและความสำคัญของผู้นำ 2) ภาวะของการเป็นผู้นำที่ดี 3) อุดมคติของผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนามหายาน 4) มรรคาแห่งผู้นำตามแนวมหาปณิธาน โดยจะรวบรวมข้อมูลจากและวิเคราะห์จากเอกสารทั้งฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนามหายาน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาสำหรับผู้สนใจต่อไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; มหาปณิธาน; พระพุทธศาสนามหายาน

Abstract

The leader path of Mahayana Buddhism is told as the way of acceptance leaders with intelligence as well as donation. These behaviors are to take people to the right destination and to change the society better because leaders can choose the appropriate solution for chaotic society. This was to present these aspects 1) Meaning and importance of leadership, 2) The Good character of leadership, 3) The leaders Idealism along Mahayana Buddhism, and 4) Paths of

leaders along the great aspiration. Data were collected via the Theravada Buddhism and the Mahayana Buddhism texts, and to guide the study for those interested in further.

Keywords: Leadership; The Great Determination; Mahayana Buddhism

บทนำ

มรรคาแห่งผู้นำตามแนวมหาปณิธานของพระพุทธศาสนาหายาน เป็นการกล่าวถึงแนวคิดผู้นำที่ได้รับการยอมรับนับถือ มีความเฉลียวฉลาด เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป มีพฤติกรรมที่ดี มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว มีความรู้ความสามารถในการนำพาผู้อื่นไปในทางที่ถูกที่ควรได้ มีการบำเพ็ญตามโพธิสัตว์จรรยา มีเมตตาช่วยเหลือสรรพสัตว์อื่นก่อนช่วยเหลือตนเอง (เสถียร พันธรั้งษ์, 2549) ผู้นำที่ดีจะนำพาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสม จนสามารถนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือต้องมีการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า มนุษย์รู้จักการรวมตัวกันเป็นกลุ่มมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าแสนปีมาแล้ว โดยในระยะแรก ๆ ได้รวมตัวกันอย่างง่าย ๆ แล้วค่อยวิวัฒนาการมาตามลำดับ จนกลายเป็นสังคม สาเหตุที่มนุษย์ต้องรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มหรือสังคมนั้นก็เพราะมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพ เช่น ช่วยกันผลิตอาหาร ช่วยกันสร้างที่อยู่อาศัย ช่วยกันสร้างเครื่องมือการเกษตรและอาวุธ เพื่อช่วยป้องกันภัยที่อาจจะเกิดขึ้นจากธรรมชาติ หรืออันตรายที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต และมีแนวทางที่ดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกันผ่านกระบวนการต่าง ๆ (เพ็ญรุ่งจรัส ตฤณชาติวิญญ์, พระปลัดสมชาย ปโยโค และ พระณัด วฑฒโน, 2563)

นักปราชญ์หลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมนั้น ดั่งนี้ อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม โดยเขาเชื่อว่า โดยสภาพธรรมชาติของมนุษย์แล้วจะต้องมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระตามลำพังได้ จะต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อการดำรงชีพ (สมพร สุทัศน์ีย์, 2542) สังคมจึงเกิดขึ้น อริสโตเติล ยังย้ำอีกว่ามนุษย์เพียงคนเดียวนั้นไม่สามารถสืบเชื้อสาย ไม่สามารถป้องกันตัว เองและไม่สามารถหาเลี้ยงชีพอยู่ได้นาน การสมัครใจที่จะอยู่รวมกันเป็นสังคมนั้น โดยมุ่งหวังที่จะได้รับความคุ้มครองและประโยชน์สุขเป็นการตอบแทน แบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในองค์กร (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2551)

มนุษย์จะมารวมกันเป็นสังคมนั้น มนุษย์มีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติซึ่งเป็นสภาพที่ปราศ จากสังคม ปราศจากรูปแบบการปกครองหรือรัฐบาล เป็นสังคมที่ไม่มีกฎหมายไม่มีความยุติธรรม ไม่มีใครมีอำนาจเหนือใคร มนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติมีความต้องการมากกว่าเหตุผล ดังนั้น การใช้พลังกำลังจึงเป็นเครื่องมืออันเดียวที่จะควบคุมสิทธิของมนุษย์ตามธรรมชาติ (Punwasuponchat et al. (2021) ทำให้มนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติมีความโหดร้าย มีความเห็นแก่ตัว อย่างไรก็ตามเพื่อขจัดภาวะอันความ

โหดร้ายดังกล่าว มนุษย์จึงสัญญาที่จะเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม โดยค่อยๆ ละทิ้งสภาวะธรรมชาติที่โหดร้ายเหล่านั้นเสีย (ณรงค์ เล็งประชา, 2538)

ดังนั้นการที่มนุษย์จะอยู่รวมตัวกันได้อย่างสงบสุขนั้น ต้องมีผู้นำที่จะคอยควบคุมชี้แนะ ชักนำว่าสิ่งไหนควรหรือไม่ควรทำ และผู้จะเป็นผู้นำได้นั้นต้องมีความเฉลียวฉลาด มีความเข้มแข็ง อดทน เสียสละ และมีความตั้งใจจริง และต้องมีภาวะของการเป็นผู้นำ (Snongtaweepon, Siribensanont, Kongsong and Channuwong, 2020) เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาระดับชุมชน ประเทศ หรือระดับโลก ล้วนเกิดมาจากผู้นำทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นอดีตที่ผ่านมา หรือที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และในอนาคตที่จะเกิดขึ้น ปัญหาเหล่านั้นล้วนเกิดจากผู้นำ ซึ่งในทางตรงกันข้าม สังคมทุกระดับจะมีความสุข ก็ล้วนเกิดมาจากผู้นำเช่นกัน ผู้นำจึงถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญในสังคมที่จะเป็นผู้กำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม (Suwanprattheep, Koomkrong, Kamalo, Phra Rajratanamuni and Srihanu, 2020) ซึ่งในการนำเสนอบทความในครั้งนี้ ผู้เขียนจะได้นำเสนอเป็นแนวทางในการค้นคว้าในอนาคตสืบต่อไป

ความหมายและความสำคัญของภาวะผู้นำ

ผู้นำนั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ การที่จะมีผู้นำได้นั้น ต้องได้รับการยอมรับนั้นถือจากคนโดยทั่วไปก่อนว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่จะนำพาหมู่คณะ พวกพร้อมไปสู่ทางที่ดี หรือประสบความสำเร็จได้ ความหมายโดยรวมของผู้นำนั้น ทั้งทางพระพุทธศาสนาและคณาจารย์ทั่วไปได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ดังนี้

เสถียร พันธรังสี (2549) ผู้นำต้องมีปัญญาอันสามารถนำพาไปทางสว่างเข้าสู่มรรคาของนิพพานได้ ดำเนินตามหลักโพธิสัตตมรรค มีความเชื่อเรื่องความดี ความชั่วเป็นของตนเอง ต้องพึ่งตนเอง เชื่อหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า มีแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ตนเองพ้นทุกข์และสามารถนำพาผู้อื่นให้พ้นทุกข์ตามไปด้วย

พระยามนุฆานราชชน (2532) กล่าวว่า มนุษย์มีความเชื่อในทางที่ผิด เชื่อในสิ่งที่เป็นธรรมชาติบ้าง เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นบ้าง ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นไม่อาจแก้ปัญหาค่าได้ ศาสนาจึงเป็นเสมือนผู้นำ ทั้งผู้นำทางความประพฤติ และผู้นำทางวิญญาณ เพื่อนำพาหมู่มนุษย์ให้พ้นจากปัญหาเหล่านั้นไปได้

สุมาลี มหณรงค์ชัย (2546) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำว่า トラบใดที่ยังมีผู้มองไม่เห็นแสงธรรม トラบนั้นโลกก็จะมีโพธิสัตว์ คือยอมเป็นผู้ที่ทนทุกข์ลำบาก ถึงแม้จะเปื้อนหนายในสังสารวัฏ เห็นโทษของกิเลส แต่ก็ไม่ขอละกิเลสให้หมดโดยเร็ว แต่ก็ยินดีที่จะอยู่ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น และเป็นบุคคลสุดท้ายที่จะขอบรรลุปุทธภูมิ

เสถียร โพธิ์นันทะ (2555) มหายานคือยานอันประเสริฐที่สามารถดับทุกข์อันไพศาลของสรรพสัตว์ และประกอบประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้ถึงพร้อม ที่จะนำพาสรรพสัตว์ออกจากกองทุกข์

พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2550) ได้กล่าวว่า ผู้นำคือ ผู้ที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลาย ที่มีความแตกต่างกัน กระจัดกระจากกัน มาประสานทำงานต่าง ๆ ไปด้วยกันได้ และพากันไป

ด้วยดี ผ่านพันธกิจอันตรายอุปสรรคข้อติดขัดทั้งหลาย ดำเนินไปจนบรรลุถึงประโยชน์สุขหรือความสำเร็จที่เป็นจุดหมาย

Tannenbaum (1961) ให้ความหมายผู้นำว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ใช้อิทธิพลระหว่างบุคคลโดยผ่าน ขบวนการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

Morphet et al. (1982) ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือผู้มีอิทธิพลต่อการกระทำ พฤติกรรม ความเชื่อถือ และความรู้สึกของบุคคลหนึ่งในระบบสังคมที่มี ต่อบุคคลหนึ่งโดยผู้ถูกกระทำเต็มใจ ยอมรับอิทธิพลนั้น

สรุปว่า ผู้นำคือผู้ที่บุคคลอื่นให้การยอมรับนับถือ และมีความเฉลียวฉลาด เป็นที่ยอมรับของ คนทั่วไป มีพฤติกรรมที่ดี มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว มีความรู้ความสามารถในการนำพาผู้อื่นไป ในทางที่ถูกที่ควรได้ การที่สังคมเราจะเป็นไปอย่างไรนั้น หน้าที่ของความเป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้า ยุคสมัยไหนมีผู้นำที่ดี ยุคนั้นสมัยนั้นก็จะเป็นยุคสมัยแห่งความสุข ดังนั้นถึงถือได้ว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำนั้น ต้องมีภาวะของการเป็นผู้นำมากพอ

คุณลักษณะของภาวะผู้นำที่ดี

ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ผู้ปกครอง จะต้องให้ความสำคัญ และเกี่ยวข้องเพราะว่าคุณธรรมสำหรับ ผู้นำจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลทำให้ทำอะไรสำเร็จนั้นคือความตั้งใจ หรือเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่า การตั้งปณิธาน คือ ความมั่นคง แน่วแน่ ไม่เปลี่ยนแปลง หรือความมุ่งมั่นตั้งใจจริง ดังเช่นมหา ปณิธานที่ปรากฏในคัมภีร์ “โภชชยคุรุไวฑูรยประภาสัตปุทธปุรวปณิธานวิเศษสูตร” นั้นกล่าวได้ว่า มหาปณิธานอยู่ในฐานะเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระโพธิสัตว์ และเปรียบ เสมือนสิ่งอันเป็นเครื่อง กระตุ้นความมุ่งมั่นทะเยอทะยานอันแรงกล้าในการบำเพ็ญบารมีธรรมของผู้เป็นพระโพธิสัตว์ และพระ โพธิสัตว์จะต้องมีปณิธาน ส่วนจะกี่ข้อนั้นแล้วแต่พระโพธิสัตว์แต่ละองค์ นี้โดยหน้าที่ของตน ที่จะต้อง เป็นผู้นำ คือนำสัตว์ออกจากความทุกข์ทั้งปวงได้ จึงจะเป็นแนวทางให้ถึงความ เป็นพระพุทธรเจ้าได้ และ ถือว่าเป็นผู้นำที่สูงสุด

เสถียร โพธิ์นันทะ (2555) กล่าวว่า ผู้นำที่ดีต้องมี ปารมิตา 6 คือ ทาน การรู้จักให้รู้จัก ช่วยเหลือแบ่งปัน ศีล ความสำรวมกาย วาจา ใจ ให้ปกติเรียบร้อย ขันติ ความเข้มแข็งอดทนไม่ย่อท้อ ต่อปัญหาและอุปสรรค วิริยะ ความเพียรพยายาม เพื่อจะไปให้ถึงเป้าหมายให้ได้โดยไม่ย่อท้อ อดทน (หรือสมาธิ) ความตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ความมั่นคงแห่งจิตใจ ปัญญา มีความรอบรู้อันสามารถพาไปสู่ทาง แห่งการมองเห็นสังขารได้ เพื่อจะยังประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านให้สำเร็จ

พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2550) ได้กล่าวถึงผู้นำที่ดีต้องมีคุณสมบัติในตัวของผู้มี 7 ประการ ดังนี้

- 1) รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้ กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง
- 2) รู้จุดหมาย มุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจนและมุ่งมั่นแน่วแน่

3) รู้ตน สำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเองให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป

4) รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่าง ๆ จะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องและจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

5) รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ

6) รู้ชุมชน คือ รู้สังคม จะต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

7) รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล

จากข้อมูลในเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า การเป็นผู้นำที่ดีนั้นต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ความมั่นคง แน่วแน่ รู้จักทำอะไรควรไม่ควรแล้ว ยังมีมีคุณธรรมสำหรับผู้นำ วางตัวถูกต้อง ไม่เอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ และช่วยส่งเสริมบุคคลในสังคมในด้านต่าง ๆ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความเสียสละ มั่นคงทางกาย วาจาใจ เข้มแข็งอดทน มีความเพียรพยายามและมีจิตใจที่ตั้งมั่นเด็ดเดี่ยว ยอมรับช่วยเหลือช่วยแก้ไข และให้อภัยการกระทำของคน ใช้อุบายวิธีช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีความรัก ความปรารถนาดี ต้องการให้เขามีความสุข หรือพ้นจากความทุกข์ในปัจจุบัน แนะนำแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อเป็นหนทางแห่งความสุขที่จะได้รับในอนาคต และมีส่วนช่วยส่งเสริมคุณธรรมทางจิตใจ เพื่อเอาชนะอกุศลธรรมฝ่ายต่ำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ ๆ ผู้นำต้องกระทำ เพื่อความเป็นผู้นำที่ดี

อุดมคติของผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนา

การที่คนเราจะผู้นำคนได้นั้น ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ความมั่นคงแน่วแน่แม้ว่าจะต้องพบปัญหามากมายแค่ไหนก็แล้วแต่ และมีความรักความสงสารเป็นพื้นฐานมีความปรารถนาดี หวังดีต่อผู้อื่นเป็นที่ตั้ง รวมถึงรู้จักให้อภัยเวลาเขาทำผิดพลาด หวังดีหวังใยผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต คิดช่วยเหลือไม่ว่าจะการช่วยเหลือทางร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งหลักการเป็นผู้นำที่ถอดได้จากมหาปณิธานที่ปรากฏในคัมภีร์ “โภชชยครุไวฑูรยประภาสัปตพุทธปุรวปณิธานวิเศษสูตร” นั้น ผู้เขียนเชื่อว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินสำหรับผู้ที่จะเป็นผู้นำได้ มหาปณิธานหรืออุดมคติของพุทธบริษัทฝ่ายมหายานนั้นมี 4 ประการดังต่อไปนี้

- 1) เราจะละกิเลสให้หมด
- 2) เราจะศึกษาสังฆธรรมให้จบ
- 3) เราจะช่วยโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น
- 4) เราจะบรรลุพระพุทธรูมิอันประเสริฐสุด (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506)

จากการนำเสนอในเบื้องต้นสามารถนำมาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเป็นผู้นำที่ดีได้ดังนี้

1) ผู้นำนั้นต้องมีจิตใจดี ไม่ตีความรู้อีกฝ่ายต่ำครอบงำ (กิเลส) เพราะว่าการทำจิตใจให้ปราศจากความคิดที่เป็นกิเลส จะเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการเป็นผู้นำ เพราะการเป็นผู้นำจะต้องตัดสินใจเพื่อ

แก้ปัญหาระหว่างคนสองฝ่าย ดังนั้นหากจิตใจของผู้นำที่ปราศจากกิเลส จะส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ตาม และเป็นหลักในปรัชญามหาปณิธานของพระโพธิสัตว์ตามแนวโพธิสัตว์มรรคา และช่วยสัตว์ให้ได้รวมยินดีในความสุข (เสฐียร พันธงชัย, 2542; สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546)

2) ผู้นำต้องมีปัญญาดี และถือว่าเป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งของพระโพธิสัตว์คือ มหาปัญญา ได้แก่ ความเป็นผู้ทันต่อกิเลส ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส มีปัญญาเห็นแจ้งในธรรม มีปัญญาเห็นแจ้งในศูนยตา ซึ่งมหาปัญญานั้น ใช้ได้ทั้งการเป็นผู้รู้เท่าทันกิเลสหรือละกิเลส และการศึกษาสังขจรธรรม หรือความจริงแท้ของชีวิต ตามแนวทางของปรัชญาปรมาตมา โดยเป็นปัญญาที่แท้จริง (Errickere, 1995)

3) ผู้นำต้องมีความรัก ความกรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อน และถือว่าเป็นคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ โดยจะต้องมีจิตกรุณาไม่เบียดเบียนชีวิตอื่น อุทิศความดีงามทั้งหลายของตน เพื่อการบรรลุโพธิญาณ (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546)

4) ผู้นำต้องมีเป้าหมายสูงสุด เป้าหมายหรืออุดมการณ์เป็นสิ่งที่สำคัญทั้งเป้าหมายโดยส่วนตัวคือได้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ คือประสบความสำเร็จในชีวิต หน้าที่การงาน จนถึงการบรรลุพุทธภูมิ การที่จะช่วยคนอื่นได้นั้น เราจะต้องมีมุมมองหรือทัศนคติที่ดี โดยมีปณิธานตั้งมั่น (Christopher, 2000) เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมคือนำพาสรรพสัตว์สู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ว่าจะพ้นทุกข์ทางกาย หรือทุกข์ทางใจ ตลอดจนถึงการนำพาสรรพสัตว์ให้พ้นจากวัฏสงสารให้หมดสิ้น และถือว่าเป็นองค์ประกอบอีกข้อหนึ่งของผู้นำดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2550) ได้กล่าวว่ องค์ประกอบของผู้นำคือ (ข้อ 3) จุดหมาย “เช่นจะต้องมีความชัดเจน เข้าใจถ่องแท้และแน่วแน่ในจุดหมาย เป็นต้น” ดังนั้นความเป็นผู้นำต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เปรียบเหมือนธงที่ปักไว้ปลายทางข้างหน้าเพื่อให้ตัวเองและผู้อื่นเห็นถึงจุดหมายที่จะมุ่งไป

สรุป ความเป็นผู้นำที่ดีนั้นต้องมีจิตใจดีไม่โดยความรู้สึกที่เป็นฝ่ายต่ำครอบงำ ไม่มีอคติทั้ง 4 เป็นสิ่งที่ทำให้เสียความเที่ยงธรรม มีปัญญาดี มีความฉลาด มีความรอบรู้ ขวนขวายในการแสวงหาและพัฒนาความรู้ มีความรักความเมตตา คิดช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน มีจิตใจกว้างขวาง มีความเสียสละ และอย่างสุดท้ายต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งเป้าหมายโดยส่วนตัวและส่วนรวม ถึงแม้ว่าจะเจอเจอปัญหาและอุปสรรคมากขนาดไหนก็ไม่ละทิ้งอุดมการณ์

มรรคาหนายานสู่การเป็นผู้นำที่ดีตามหลักมหาปณิธาน

การจะเป็นผู้นำที่ดีได้ ต้องรู้หน้าที่และองค์ประกอบของการเป็นผู้นำ ซึ่งหน้าที่ของผู้นำตามแนวมหาปณิธานที่ปรากฏในคัมภีร์ “โภชัชชคฺรุไวฑูรยประภาสัปตพุทธปุรวปณิธานวิเศษสูตร” นั้นมีองค์ประกอบดังนี้ (วิศวกัทร มณีปัทมเกตุ, 2544)

1) ยอมรับและช่วยแก้ไขในส่วนที่เป็นอดีต ทนพื้นฐานของคนเรานั้นไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นทุนทางร่างกาย สติปัญญา หรือความรู้ความสามารถ ผู้นำต้องมองว่าคนเราย่อมมีโอกาสทำผิดพลาดเป็นธรรมดา แต่การที่เราไม่ให้อภัยเขาเวลาเขาทำผิด อาจจะเป็นช่องทางที่ทำให้เขาทำความผิดมากขึ้นกว่าเก่า สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำตามหลักมหาปณิธานที่ต้องช่วยแก้ปัญหา

2) ใช้อุบายวิธีช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้นำต้องมีความรับรู้ถึงความต้องการของคนทั้งหลาย ทั้งความต้องการที่มองเห็นประจักษ์ด้วยสายตา หรือที่เขาบอก ร้องขอมา และความต้องการที่มองไม่เห็น ไม่สามารถมองได้ด้วยสายตา แต่เป็นการรับรู้ถึงความต้องการของเราด้วยใจ ผู้นำต้องมองให้เห็นถึงปัญหาที่เขาได้รับในปัจจุบัน และมองให้เห็นถึงความต้องการของเขาว่า จริง ๆ แล้วนั้น ยังมีอะไรซ่อนเร้นอยู่ในปัญหาเหล่านั้น และพร้อมที่จะเขาไปช่วยเหลือ ซึ่งถ้าปัญหาเหล่านั้น ถูกแก้ไขให้หมดไปได้ ก็จะเป็นพื้นฐานให้ได้มีโอกาสบำเพ็ญบารมี ตามวิถีปัญญาแห่งความจริงแท้หรือพัฒนาเป็นวิถีทางแห่งปรากฏการณ์ และเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าบนเส้นทางแห่งสัจจะยิ่งขึ้นไป (ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, 2545)

3) วางรากฐานเสริมสร้างปัญญา นำพาสู่ออนาคตที่ดี ความเป็นผู้นำนั้น ไม่ใช่แต่นำเขาไปแต่ในทางเดินที่ส่งผลเฉพาะในปัจจุบัน แต่ต้องวางรากฐานชีวิตให้เขาในอนาคต ทั้งอนาคตเบื้องหน้าที่จะต้องดำเนินชีวิตต่อไป ดังนั้นเพื่อเป็นการวางรากฐานแห่งความสุข ผู้นำต้องวางแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เขาได้รับความสุข ในอนาคตหรือในภพต่อ ๆ ไป แนวทางเหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำตามหลักมหาปณิธานอีกข้อหนึ่ง

4) ปลดปล่อยจิตใจ ให้เกิดความงดงาม แต่การเป็นผู้นำตามหลักมหาปณิธานนั้น ไม่ได้เป็นผู้นำเฉพาะทางด้านร่างกาย แต่ต้องเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ หรือจิตวิญญาณด้วย หากเขามีความเห็นไม่ถูกทาง เช่น เขามีโลภะ โทสะ โมหะ หรือถูกโลภะ โทสะ โมหะผูกมัด ทำให้ทำอกุศลกรรม ทำอนันตริยกรรม ไม่ทำกุศลกรรม ไม่ยินดีในการปฏิบัติธรรม ผู้นำต้องนำเขาเข้าสู่ทางที่ถูกต้อง (โพธิสัมมามรรค) ให้รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ เห็นถึงผลที่จะได้รับจากการทำอกุศลกรรม ให้รู้สึกเกลียดกลัว ผลกรรมชั่วทั้งหลาย และให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี มีจิตใจที่ตั้งงาม สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำตามหลักมหาปณิธานอีกข้อหนึ่ง

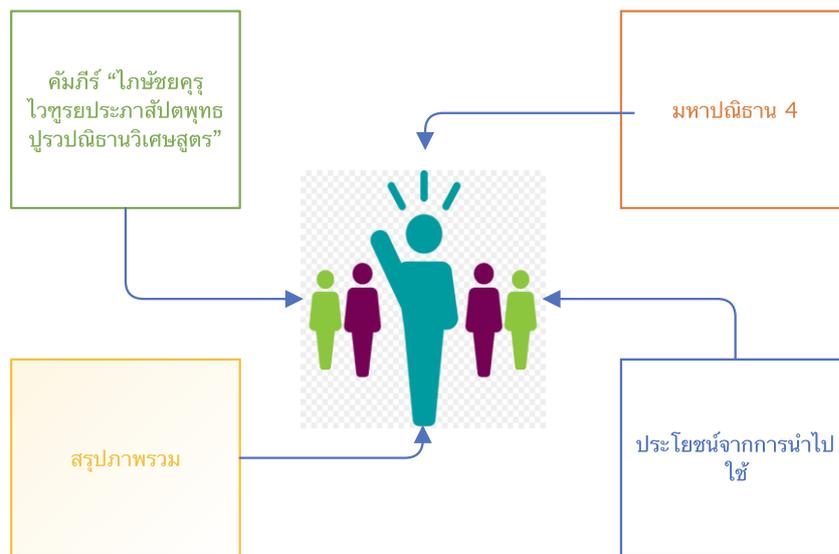
การประยุกต์ใช้มหาปณิธานในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน บ้างครั้งเราอาจเป็นทั้งผู้นำ และผู้ตาม ดังนั้นถ้าโอกาสใดมาถึงเราต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เช่นในภาวะที่เราต้องเป็นผู้นำ การคิดการตัดสินใจเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นต้องตัดสินใจโดยใช้ปัญญา และอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ จะทำให้สิ่งที่เราตัดสินใจไป จะเป็นการตัดสินใจที่ดีที่สุด และได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง

การประยุกต์ใช้กับครอบครัว การใช้ชีวิตกับครอบครัว ภาวะของการเป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นภาระหน้าที่ที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุข ดังนั้นการเป็นผู้นำในครอบครัว ต้องตัดสินใจไปในทางที่เป็นธรรมที่สุด และทำให้ทุกคนรู้สึก ว่า สิ่งที่ทำไปนั้นได้รับประโยชน์ร่วมกัน และในบางครั้งการเป็นผู้นำที่ดีในครอบครัว อาจไม่จำเป็นต้องคิดตัดสินใจเองทุกเรื่อง แต่การยอมรับในสิ่งที่คนในครอบครัว เป็นแสดงถึงความเป็นผู้นำที่ดีได้เช่นกัน

ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือในหน่วยงาน ในการปฏิบัติงานหรือการทำงานในหน่วยงานนั้น การมีภาวะผู้นำเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะต้องทำงานกับคนหมู่มาก มีหลายคนหลายความคิด วุฒิ

ภาวะแตกต่างกัน ดังนั้นผู้นำในหน่วยงานต้องมีความเข้มแข็ง อดทน มีความรู้ ความฉลาด ความสามารถ มีปัญญา และมีพื้นฐานความรัก ความกรุณาต่อผู้ร่วมงาน จึงจะสามารถพาหน่วยงานไปสู่จุดหมายปลายทางได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ การประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน การประยุกต์ใช้กับครอบครัว หรือประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือในหน่วยงานได้ ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้สามารถแสดงเป็น Model ได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงการประยุกต์ใช้

จากแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการหลักมหาปณิธานในการดำเนินชีวิต จะมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติตนสามารถอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

- 1) ยอมรับช่วยเหลือแก้ไข ให้อภัยในการกระทำ วางรากฐานเสริมสร้างปัญญา นำพาสู่นาคตที่ดี ใช้ข้อบวชวิธีช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ปลดเปลื้องจิตใจ จากอกุศล
- 2) มหาปณิธานนั้นมี 4 ประการมีหลักการคือ เราจะละกิเลสให้หมด เราจะศึกษาสังฆธรรมให้จบ เราจะช่วยโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น เราจะบรรลुพระพุทธภูมิอันประเสริฐสุด
- 3) การประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ประยุกต์ใช้กับครอบครัว และประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือในหน่วยงาน
- 4) ผู้นำที่ดีนั้นต้องมีจิตใจดีไม่โดยความรู้สึที่เป็นฝ่ายต่ำครอบงำ มีปัญญาดี มีความฉลาด มีความรอบรู้ ขวนขวายในการแสวงหาและพัฒนาความรู้ มีความรักความเมตตา คิดช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน มีจิตใจกว้างขวาง มีความเสียสละ มีเป้าหมายที่ชัดเจน ไม่ละทิ้งอุดมการณ์ และเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณนำเข้าสู่ทางที่ถูกต้อ ง(โพธิสัมมามรรค)

บทสรุป

แนวคิดมรรคาแห่งผู้นำตามแนวมหาปณิธานของพระพุทธศาสนาหายานนั้นมองว่า มนุษย์จะอยู่กันได้อย่างมีความสุขได้นั้น ต้องมีผู้นำที่จะคอยควบคุมชี้แนะ ชักนำไปในทางที่ถูกที่ควร เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้น เกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจความจริงของชีวิต ดังนั้นจึงต้องอาศัยผู้คอยชี้แนะ แต่ผู้ที่จะเป็นผู้นำได้นั้น ต้องมีความเฉลียวฉลาด มีความเข้มแข็ง อดทน เสียสละ และมีความตั้งใจจริง และต้องมีภาวะของการเป็นผู้นำ เพื่อนำพาทุกคนไปสู่จุดหมายปลายทางที่ได้อย่างมีความสุข ด้วยความตั้งใจ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการตั้งปณิธาน คือความมั่นคง หรือความมุ่งมั่นตั้งใจจริง ดังเช่นมหาปณิธานที่ปรากฏในคัมภีร์ “โภชชยคุรุไวฑูรยประภาสัปปุทธปุรวปณิธานวิเศษสูตร” นั้นกล่าวได้ว่ามหาปณิธานอยู่ในฐานะเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระโพธิสัตว์ หรือสัตว์ที่จะเป็นผู้นำ

ส่วนหน้าที่ของผู้นำตามแนวมหาปณิธานนั้นคือ 1) ต้องยอมรับ ให้อภัยและช่วยแก้ไขข้อผิดพลาดของคนในส่วนที่เป็นอดีต 2) มีปัญญาใช้อุบายวิธีในการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และต้องรู้ถึงความต้องการของเขา ทั้งความต้องการที่มองเห็น และมองไม่เห็น เพื่อให้เขาได้มีโอกาสบำเพ็ญบารมี สร้างความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป 3) ส่งเสริมสร้างปัญญา เพื่อวางรากฐานชีวิตในอนาคตให้แก่เขา ให้เขามีความคิดที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ให้เขาได้รับความสุข ในอนาคตหรือในภพต่อ ๆ ไป 4) นำทางด้านจิตใจ หรือจิตวิญญาณ นำเขาเข้าสู่ทางที่ถูกต้องให้รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ เห็นถึงผลที่จะได้รับจากการทำอกุศลกรรม ให้รู้สึกเกลียดกลัวผลกรรมชั่วทั้งหลาย และให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นสังคมอุดมคติที่ดั่งตามแนวมหาปณิธานของพระพุทธศาสนาหายาน ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ เล็งประชา. (2538). *มนุษย์กับสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺณทริภุชฌณ. (2545). *ศาสนาและปรัชญาในจีน ทีเบตและญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ธานี สุวรรณประทีป, ชัยชาญ ศรีหามุ, พระปลัดประพจน์ สุภาโต และ พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์. (2563). มิติของการตีความคำสอนของศาสนาส่งผลต่อจุดยืนและวิธีการเข้าถึงความจริงสูงสุด. *วารสารพุทธมคค์*, 5(2), 88–97.
- นพดล เจริญทรัพย์านันต์. (2562). *ลักษณะของผู้นำที่ดี 14 ประการ*. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2564, จาก <https://www.toward-goal.com/contents/>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *ภาวะผู้นำ*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พระยาอนุমানราชชน. (2532). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- เพ็ญรุ่งจรัส ตฤณชาติวณิชย์, พระปลัดสมชาย ปโยโค และ พระถนิต วฑุฒโน. (2563). ความเชื่อในการสร้างพระพุทธปุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 5(2), 85–96.

- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2551). *มนุษย์สัมพันธ์ : พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิศรภัทร มณีปัทมเกตุ. (2544). *พระโภชชัยคุรุไวฑูรยประภาสัปตพุทธบูรพาภิธานวิเศษสูตร*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สมพร สุทัศน์ีย์. (2542). *มนุษย์สัมพันธ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). *พุทธศาสนamahayan*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุวิญญ์ รักรัตย์. (2555). *พระพุทธศาสนamahayan*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บางกอกบลิ๊ก.
- เสฐียร พันธงชัย. (2542). *พุทธประวัติมหายาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- เสฐียร พันธงชัย. (2549). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2506). *วิมลเกียรติคุณเทสสูตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2555). *ปรัชญามหายาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Christopher, S. Q. (2000). *Engaged Buddhism in the West*. Boston: Wisdom Publications.
- Erickere, C. (1995). *Buddhism*. USA: NTC Publishing Group.
- Morphet, E. L. et al. (1982). *Educational Organization and Administration*. (4th ed.). London: Prentice Hill.
- Punwasuponchat, N. et al. (2021). A Study of Forest Dwelling and Meditation Practice. *Psychology and Education*, 58(2), 10567–10571.
- Songtaweeporn, T., Siribensanont, C., Kongsong, W., & Channuwong, S. (2020). Total Quality Management in Modern Organizations by Using Participation and Teamwork. *Journal of Arts Management*, 4(3), 818–829.
- Suwanpratheep, T., Koomkrong, V., Kamalo, P.K., Phra Rajratanamuni, & Srihanu, C. (2020). The Leadership in Sangha Governance in ASEAN Community. *Solid State Technology*, 63(4), 2576–2584.
- Tannenbaum, I. R. (1961). *Leadership and Organization: A Behavioral Science Approach*. New York: McGraw–Hill.